

Konjunkturbildet

7/2002

Fortsatt svak utvikling internasjonalt

Den svake utviklingen i **internasjonal økonomi** har fortsatt de siste månedene. I euroområdet har arbeidsledigheten økt og svak utvikling i konsumenttilliten tyder på dempet etterspørselsvekst de nærmeste månedene. I USA har arbeidsledigheten økt og sysselsettingen falt. I tillegg har husholdningenes etterspørsel avtatt noe så langt i 4. kvartal.

Ifølge kvartalsvise nasjonalregnskapstall økte BNP for Fastlands-Norge sesongjustert med 0,8 pst. fra 2. til 3. kvartal i år. Det var i hovedsak økt privat og offentlig konsum og høyere nettoeksport som bidro til veksten, mens utviklingen i bruttoinvesteringene trakk i motsatt retning.

Moderat vekst i fastlandsøkonomien

Husholdningenes varekonsum økte ytterligere i oktober etter betydelig oppgang også de to foregående månedene. Forventningsindikatoren for husholdningene falt imidlertid i 4. kvartal i år, og det er tegn til avmatning i boligmarkedet. Aktiviteten i byggenæringen avtok noe sesongjustert i 3. kvartal i år. Svakere utvikling i boligprisene og en betydelig nedgang i leieprisene for næringslokaler, kan indikere en moderat utvikling i byggeaktiviteten også framover. Industriproduksjonen har fortsatt å utvikle seg svakt de siste månedene, særlig innenfor de tradisjonelt utekonkurrerende næringene. Innenfor verkstedsindustrien har imidlertid utviklingen vært noe bedre. SSBs investeringstelling for oljeutvinning og rørtransport for 4. kvartal tyder på en betydelig vekst i petroleumsinvesteringene i 2003, noe som kan gi vesentlige vekstimpulser mot deler av industrien. Den siste investeringstelingen for industrien indikerer at investeringene vil øke noe i år, for så å falle kraftig i 2003. Alt i alt tyder den løpende statistikken på en moderat utvikling i norsk økonomi i 4. kvartal.

Svakere arbeidsmarked

Svekkelsen i **arbeidsmarkedet** har fortsatt de siste månedene. Fra oktober til november økte den registrerte ledigheten sesongjustert med 1100 personer. Antall registrerte ledige utgjør nå 3,5 pst. av arbeidsstyrken. Også tilgangen på ledige stillinger annonsert i media fortsatte å utvikle seg svakt i november. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tyder på om lag uendret utvikling i personsysselsettingen de siste månedene, mens utviklingen i utførte timeverk har vist en synkende tendens. Også AKU-ledigheten har økt den siste tiden, og var i tremånedersperioden t.o.m. oktober 3,9 pst.

Budsjettforliket mellom regjeringspartiene og FrP innebærer samlet sett et strukturelt budsjettunderskudd på 30,7 mrd. kroner, det samme som i Regjeringens budsjettforslag for 2003. Den reelle, underliggende veksten i statsbudsjettets utgifter anslås fortsatt til om lag ½ pst.

Tolv månedersveksten i **konsumprisene** var 2,1 pst. i november, mot 1,8 pst. i oktober. Justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) var prisveksten 2,0 pst. i november, mot 2,1 pst. i oktober.

Norges Bank satte ned **styringsrenten** med ½ prosentpoeng, til 6,5 pst., på hovedstyremøtet 11. desember. Etter Norges Banks vurdering er det nå mer sannsynlig at inflasjonen på to års sikt blir lavere enn 2½ pst. enn at den blir høyere.

Industriens effektive kronekurs har styrket seg noe de siste to månedene, og er nå 10 pst. sterkere enn ved årsskiftet. Mot euro har kronekursen i denne perioden styrket seg med 9 pst. og mot amerikanske dollar med 19 pst.

Redaksjonen for denne utganven av Konjunkturbildet ble avsluttet den 12. desember 2002.

E-post til redaksjonen:

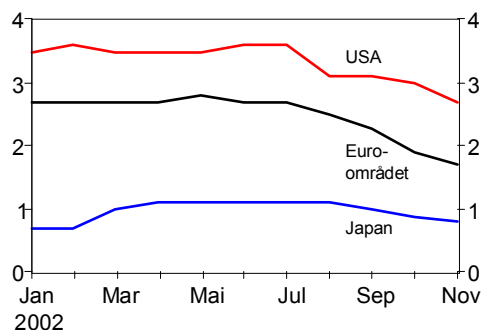
konjunkturbildet@finans.dep.no

Tabell 1 Nøkkeltall for norsk økonomi. Prosentvis volumendring fra året før (om ikke annet er angitt). Anslag

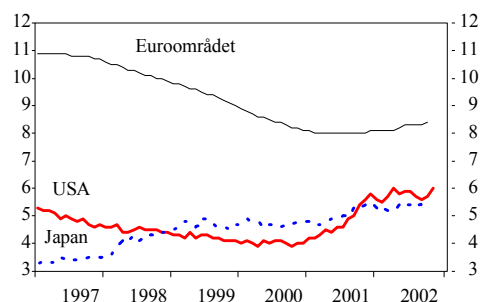
	2001	Finansdep. 2002	Finansdep. 2003	Norges Bank SSB 2003	2003	OECD 2003
Privat konsum	2,2	3,1	3,5	3½	2,7	3,2
Offentlig konsum	1,5	1,7	0,5	¾	1,6	0,5
Bruttoinvesteringer i fast kapital,						
Fastlands-Norge	-2,7	-1,3	0,1	½	-1,3	..
Oljeinvesteringer	-3,1	5,1	12,2	15	11,1	..
Fastlands-Norges etterspørsel	1,1	2,0	2,7	2¼	1,8	..
Eksport	5,3	1,3	0,8	0	0,3	0,6
- Herav: Råolje og naturgass	7,3	2,8	-2,1	4½	0,8	..
Tradisjonelle varer	3,0	1,5	2,7	-1	1,4	..
Import	0,3	0,9	2,9	3¾	4,3	3,4
- Herav: Tradisjonelle varer	3,1	2,1	3,2	3¾	2,7	..
Bruttonasjonalprodukt	1,4	2,0	1,9	2	0,8	1,6
- Herav: Fastlands-Norge	1,0	1,7	1,8	1¾	0,9	1,4
Konsumprisindeksen	3,0	1,2	2,2	2	3,1	2,3
Årslønn	4,9	5,5	5,0	5½	4,4	..
Sysselsatte personer	0,4	0,5	0,4	0	0	..
AKU-ledighet, pst. av arbeidsstyrken	3,6	3,9	4,0	4¼	4,4	4,0
Driftsbalanse, mrd. kroner	217,7	206,2	178,9	185	174,8	260

Kilder: Norges Bank (Inflasjonsrapport 3/2002), OECD (Economic Outlook 72, november 2002), Statistisk sentralbyrå (Økonomiske analyser 6/02) og Finansdepartementet (St.meld. nr. 1 (2002-2003) Nasjonalbudsjettet 2003).

2. Internasjonal økonomi

Figur 1 BNP-anslag for 2003 gitt på ulike tidspunkt. Prosentvis vekst fra året før

Kilde: Consensus Forecast.

Figur 2 Arbeidsledighet som prosent av arbeidsstyrken (ILO). Sesongjusterte tall

Kilde: EcoWin.

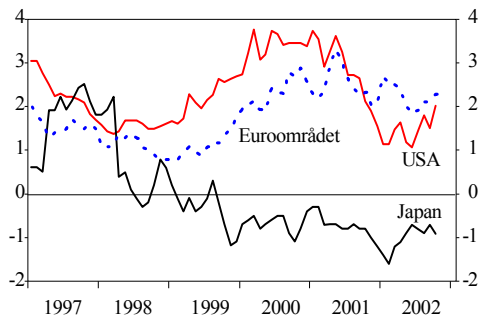
Den svake utviklingen i internasjonal økonomi har fortsatt de siste månedene. I siste utgave av Economic Outlook (EO) anslås BNP-veksten i OECD-området nå til 1,5 pst. i 2002, en nedjustering på 0,3 prosentpoeng siden aprilutgaven av EO. Vekstanslaget for 2003 er nedjustert med 0,8 prosentpoeng til 2,2 pst. I 2004 anslås veksten til 3,0 pst., noe høyere enn den gjennomsnittlige veksten de siste fem årene. Nedjusteringene er i tråd med de siste anslagene fra IMF og EU-kommisjonen.

OECD vurderer det imidlertid som lite sannsynlig at verdensøkonomien er på vei inn i en konjunkturedgang, selv om den geopolitiske usikkerheten, dvs. faren for krig i Irak, og fallet i aksjemarkedene har virket negativt på stemningen blant konsumenter og bedrifter.

Den forventede oppgangen er i stor grad avhengig av at aktiviteten i USA tar seg opp. De amerikanske konsumentene har lenge dratt lasset alene. En videre oppgang er avhengig av at også bedriftenes investeringer tar seg opp. Samtidig uttrykker OECD bekymring for en "three-speed" global økonomisk oppgang, der USA leder an med euroområdet på slep og Japan langt bak. I rapporten fra OECD legges det vekt på at det må gjennomføres strukturelle reformer, bl.a. i arbeidsmarkedet, for å øke vekstpotensialet i de landene som tenderer til å sakke akterut. OECD skriver at den svake veksten i euroområdet burde tilsi lavere styringsrente. For Storbritannias del anser imidlertid OECD at man i pengepolitikken bør legge vekt på at boligprisene har økt med 25-30 pst. de siste 12 månedene og at man derfor bør unngå at pengepolitikken bidrar til å forsterke det som kan se ut som en boligprisboble. Den europeiske sentralbanken satt ned renten med 0,5 prosentpoeng til 2,75 pst. på rentemøtet i desember, mens sentralbanken i Storbritannia holdt renten uendret på 4 pst.

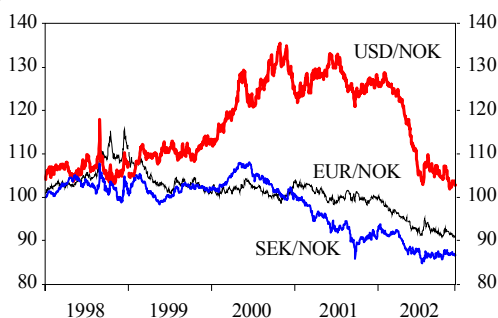
Etter en periode med noe mer positive nøkkeltall for USA, viste den viktige arbeidsmarkedsrapporten at det er et stykke igjen til oppgangen har satt seg. Arbeidsmarkedet er fortsatt svakt og arbeidsledigheten økte til 6 pst. i november. I tillegg har sysselsettingen begynt å falle igjen. BNP-veksten i 3. kvartal ble imidlertid oppjustert med 0,9 prosentpoeng til 4 pst. (målt som årlig rate). I tillegg viser flere regionale undersøkelser at industritilliten er i ferd med å bedres, noe som kan indikere at industriproduksjonen vil begynne å ta seg opp etter den svake utviklingen i høst. Den viktige ISM-indeksen for industrien økte imidlertid mindre enn ventet i november, og kom ikke over det kritiske nivået på 50 som indikerer skillet mellom oppgang og nedgang i produksjonen. Den videre oppgan-

Figur 3 Konsumpriser. Tolv månedersvekst i prosent

Kilde: EcoWin.

Figur 4 Valutakurser. Indeks 1997=100

Kilde: EcoWin.

gen i amerikansk økonomi vil i stor grad fortsatt avhenge av om husholdningenes forbruk holdes oppe. Konsumet bidro sterkt til BNP-veksten i 3. kvartal, hovedsakelig som følge av bilprodusentenes lån til 0-prosent rente i juli og august. Det som er kommet av statistikk så langt i 4. kvartal tyder på at etterspørselen fra husholdningene blir klart lavere enn i det foregående kvartalet. Dette bekrefter således at oppgangen fortsatt ikke har fått skikkelig feste. Kombinasjonen av bedringer i aksjemarkedet og rentenedsettelsen i november vil imidlertid kunne bidra til å holde konsumveksten oppe.

I **euroområdet** synes konjunktursituasjonen og utsiktene framover svakere. Veksten i husholdningenes konsum har lenge vært meget svak, men ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall har konsumet tatt seg opp i euroområdet i 3. kvartal. Konsumenttilliten har imidlertid falt de siste månedene, og dette kan indikere at konsumveksten framover kan bli svak. Det at Stabilitets- og vekstpakten tvinger finanspolitikken både i Tyskland, Frankrike og i Portugal over i mer kontraktiv retning, vil også virke dempende på aktiviteten framover. Selv om retningslinjene i denne pakten nå er foreslått å fokusere mer på gjeldsgrad og strukturell budsjettbalanse, fastholdes kravet om at budsjettunderskuddet ikke må overstige 3 pst. av BNP.

Arbeidsledigheten økte til 8,4 pst. i oktober, etter å ha ligget stabilt på 8,3 pst. de siste fire månedene. EU-kommisjonen sier nå at det er mulighet for en reell tilbakegang i økonomien i første kvartal neste år. Den europeiske sentralbanken satt ned styringsrenten 5. desember med 0,5 prosentpoeng, i tråd med markedets forventninger.

BNP-veksten i **Japan** var 3 pst. i 3. kvartal, mens veksten i 2. kvartal ble revidert kraftig opp til 4,2 pst. (målt som årlig rate). Etter at eksporten hovedsakelig hadde drevet veksten i 2. kvartal, var det privat konsum som bidro mest i 3. kvartal. Det er imidlertid få som tror at den sterke veksten vil fortsette.

Tabell 2 Internasjonale hovedtall. Prosentvis endring fra året før (om ikke annet er angitt)

	Bruttonasjonalprodukt				Konsumpriser				Arbeidsledighet (nivå) ¹⁾			
	2002 OECD ³⁾	2003 FIN ²⁾	2003 OECD ³⁾	Consen ⁴⁾	2002 OECD	2003 FIN ²⁾	2003 OECD ⁵⁾	Consen ⁴⁾	2002 OECD	2003 FIN ²⁾	2003 OECD ³⁾	Consen ⁴⁾
USA	2,3	2,6	2,6	2,7	1,6	2,3	1,9	2,2	5,8	5,5	6,0	5,9
Japan	-0,7	0,7	0,8	0,8	-1,1	-0,5	-1,1	-0,7	5,5	5,6	5,6	5,5
Storbritannia	1,5	2,4	2,2	2,5	2,0	2,3	1,8	2,3	5,2	5,3	5,2	3,3 ⁵⁾
Frankrike	1,0	2,4	1,9	1,8	1,9	1,5	1,8	1,6	9,0	9,0	9,4	9,2
Tyskland	0,4	2,0	1,5	1,3	1,6	1,6	1,4	1,4	7,8	7,9	8,1	9,8
Sverige	1,7	2,6	2,5	2,3	2,3	2,6	2,2	2,2	4,0	4,0	4,1	-
Euroområdet	0,8	2,4	1,8	1,7	2,4	1,9	2,2	1,9	8,3	8,2	8,5	-
Norges handelspartnere	1,3	2,5	2,2	2,2	2,0	2,1	2,0	2,0	6,0	6,0	6,2	-
Norge	2,0	1,7	2,0	1,7	1,2	2,0	2,3	2,2	3,9	4	4	-

1) 1 prosent av arbeidsstyrken. 2) Finansdepartementet (St.meld. nr. 2 (2002-2003) Nasjonalbudsjettet 2003) 3) Economic Outlook 72.

4) Consensus Forecast, november 2002. 5) Definisjonen på arbeidsledigheten avviker.

3. Finansmarkedene

Tabell 3 Renteanslag for 3-måneders renter. Prosent

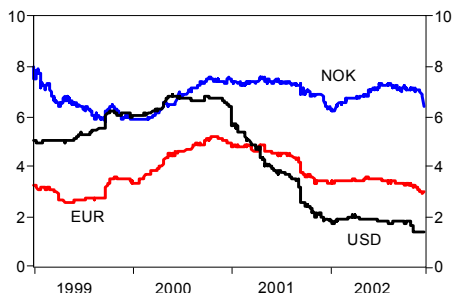
	Februar 2003			November 2003		
	Norge	Euro	USA	Norge	Euro	USA
Terminkurve ¹⁾	6,0	2,9	1,4	5,8	2,5	2,2
Consensus ²⁾	7,0	3,0	1,4	6,7	3,4	2,2

1) Implisitte renteforventninger pr. 12. desember basert på terminkurven for swaprenter ved inngangen av februar 2003 og november 2003.

2) Consensus-anslaget for februar 2003 og november 2003 er punktanslag ved utgangen av måneden. For USA anslås statsobligatrenter.

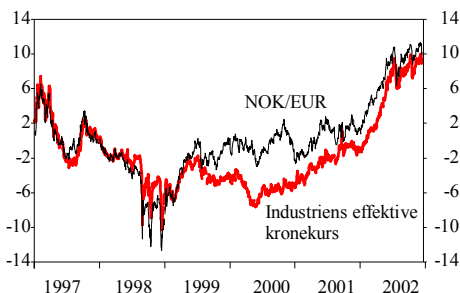
Kilde: Bloomberg og Consensus Economics.

Figur 5 Tremåneders pengemarkedsrenter. Prosent

Kilde: EcoWin.

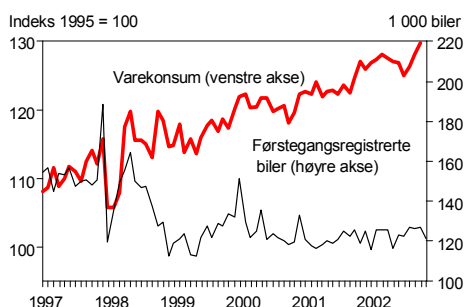
Figur 6 Valutakurser. Prosentvis endring siden 2. januar 1998

Kilde: EcoWin.

4. Norsk økonomi

Figur 7 Varekonsum og førstegangsregistrering av biler. Sesongjusterte tall. Indeks 1995=100 og 1000 biler (årsnivå)

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Norges Bank satte ned **styringsrenten** med ½ prosentpoeng, til 6,5 pst., på hovedstyremøtet 12. desember. Etter Norges Banks vurdering er det nå mer sannsynlig at inflasjonen på to års sikt blir lavere enn 2½ pst. enn at den blir høyere.

Tremåneders pengemarkedsrente har falt i etterkant av Norges Banks hovedstyremøte 11. desember, til 6,5 pst. Tremåneders FRA-renter, som gir uttrykk for markedets forventninger til pengemarkedsrenten framover, har falt betydelig den siste uken. Prisingen i pengemarkedet tyder på forventninger om at styringsrenten vil bli satt ytterligere ned i løpet av 1. kvartal 2003. Tremåneders pengemarkedsrente i Norge er nå om lag 3,5 prosentpoeng høyere enn i euroområdet og 5,1 prosentpoeng høyere enn i USA.

I euroområdet har tremåneders pengemarkedsrente trukket ned med om lag ½ prosentpoeng siden november i fjor, til 2,9 pst. Pengemarkedsrenten i USA har ligget stabilt rundt 1½ pst. den siste måneden.

Renten på norske **tiårs statsobligasjoner** har trukket ned med om lag 0,3 prosentpoeng siden begynnelsen av november, til 5,9 pst. Renten på tilsvarende tyske papirer er også noe lavere. Rentedifferansen mellom norske og tyske tiårs statsobligasjoner er rundt 1,6 prosentpoeng. Renten på amerikanske tiårs statsobligasjoner har steget den siste tiden, til 4,2 pst.

Industriens effektive kronekurs har styrket seg med 9,6 pst. siden årsskiftet. Mot euro har kronekursen styrket seg med 8,0 pst. i denne perioden, mens kronen har styrket seg med 19,2 pst. mot amerikanske dollar. Den europeiske sentralbanken reduserte sin styringsrente fra 3¼ til 2¾ pst. på sitt rentemøte 5. desember. Eurokursen er nå 0,99 målt mot amerikanske dollar.

Aksjemarkedet i Norge og i utlandet har tatt seg noe opp den siste tiden. Hovedindeksen ved Oslo Børs har steget med om lag 7 pst. siden 1. oktober, men indeksen er om lag 29 pst. lavere enn ved årsskiftet. I USA har S&P 500-indeksen steget med om lag 6 pst. siden 1. oktober, men indeksen har falt om lag 21 pst. siden årsskiftet.

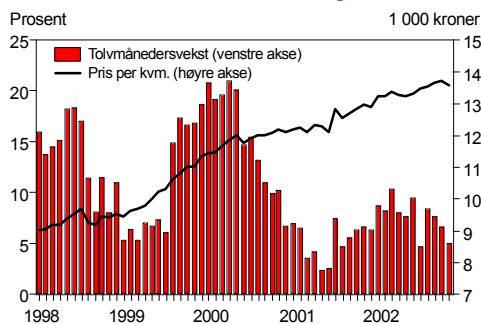
Husholdningene

Husholdningenes etterspørsel var sesongjustert om lag uendret fra 2. til 3. kvartal i år etter svak vekst i 2. kvartal. Boliginvesteringene falt med 4½ pst. i 3. kvartal, mens privat konsum økte med ½ pst. Det var i hovedsak økt tjenestekonsum som bidro til veksten i privat konsum, mens en nedgang i varekonsumet trakk i motsatt retning.

Husholdningenes **varekonsum** økte sesongjustert med 1,3 i oktober pst. etter en økning på til sammen 2¼ pst. de to foregående månedene. Både detaljomsetningen utenom biler og bensin, førstegangsregistreringen av personbiler og elektrisitetsforbruket økte noe i oktober. I november avtok førstegangsregistreringen svakt. Ser en de siste månedene under ett har både detaljomsetningen utenom biler og bensin og førstegangsregistreringen av personbiler økt. På bakgrunn av den sterke reallønnsveksten i år var det ventet at varekonsumveksten skulle ta seg betydelig opp utover høsten. For månedene framover kan imidlertid utviklingen i boligprisene og i forventningsindikatoren for husholdninger trekke i retning av en dempet konsumvekst.

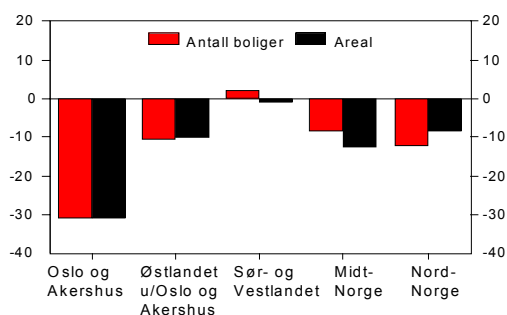
Nedgangen i **forventningsindikatoren for husholdninger** fortsatte i 4. kvartal i år. Nedgangen må trolig ses i sammenheng med økt arbeidsledighet og

Figur 8 Boligpriser. Tolvmånedersvekst i prosent og pris pr. kvadratmeter i 1000 kroner (sesongjustert)

Kilde: Norges Eiendomsmeglerforbund.

Figur 9 Regionvis igangsetting av boliger hittil i år. Prosentvis endring fra samme periode i fjor

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

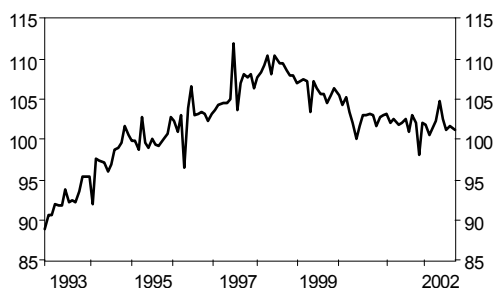
mange oppslag i media om problemer i eksportnæringene. Det var i 4. kvartal særlig husholdningenes forventninger til egen økonomi kommende år som falt. Indikatoren for husholdningenes vurderinger av egen økonomi har dermed falt fra et historisk høyt nivå i 1. kvartal i år, til et nivå på linje med gjennomsnittet for 1990-tallet i 4. kvartal. Husholdningenes vurderinger av landets økonomi er fortsatt relativt pessimistiske, og det er fortsatt et klart flertall av de spurte som venter at den økonomiske situasjonen vil forverres det nærmeste året. Utviklingen i forventningsindikatoren for husholdningene kan isolert sett trekke i retning av en dempet konsumvekst de nærmeste månedene.

Boligprisveksten har avtatt noe de siste månedene. Ifølge Eiendomsmeglerbransjens boligprisstatistikk var boligprisene sesongjustert uendret både i oktober og november. Årsveksten i boligprisene har de siste månedene avtatt fra knapt 10 pst. i juni til 5 pst. i oktober. I tillegg kan statistikken tyde på noe økt gjennomsnittlig omsetningstid pr. bolig. Alt i alt tyder boligprisstatistikken på en noe svakere utvikling i boligmarkedet.

Antall **igangsatte boliger** var sesongjustert om lag uendret fra august til september, mens igangsatt areal falt. De siste månedene har igangsettingen vært noe lavere enn det gjennomsnittlige nivået i første halvår i år. Igangsettingstallene kan trekke i retning av en viss sesongjustert nedgang i boliginvesteringene fra 2. til 3. kvartal i år. Sammenliknet med samme periode i fjor, har antall igangsatte boliger falt med 10 pst. hittil i år. Igangsettingen har falt i de fleste delene av landet. Det er imidlertid betydelige forskjeller fra fylke til fylke. Mens igangsettingen i Akershus har falt med 38 pst. så langt i år, har igangsettingen i Aust-Agder økt med 18 pst.

Ifølge kredittindikatoren (k2) avtok tolvånedersveksten i **husholdningenes bruttogjeld** noe i oktober, til 10,8 pst. Til tross for nedgangen, er husholdningenes kredittvekt fortsatt svært høy, og klart høyere enn inntektsveksten. Den samlede kredittveksten var om lag uendret i oktober.

Figur 10 Industriproduksjon. Sesongjusterte tall. Volum indeks 1995 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

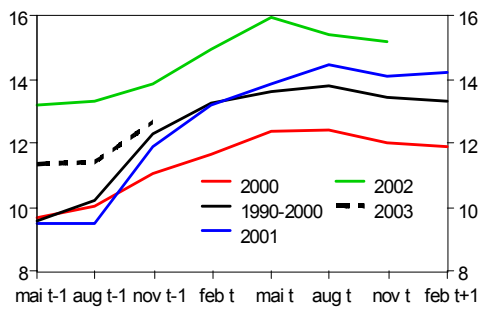
Bedriftene i Fastlands-Norge

Ifølge kvartalsvise nasjonalregnskapstall falt **investeringene** i Fastlands-Norge sesongjustert med 1,1 pst. fra 2. til 3. kvartal i år, etter tilsvarende vekst i 2. kvartal. Investeringene i offentlig forvaltning falt i 3. kvartal, mens investeringene i fastlandsbedriftene økte. Innenfor industri og bergverk samt vareproduserende næringer økte investeringene i 3. kvartal, mens investeringene innenfor andre tjenesteytende næringer trakk ned.

Ifølge produksjonsindeksen falt **industriproduksjonen** sesongjustert med 0,6 pst. fra september til oktober. Så langt i år er den samlede industriproduksjonen 0,5 pst. lavere enn i tilsvarende periode i fjor. Ifølge den sesongjusterte **forventningsindikatoren for industrien** forverret utsiktene for norsk industri seg fra 2. til 3. kvartal i år. Den seneste utviklingen antyder et svakt fall i den samlede industriproduksjonen fra 2001 til 2002.

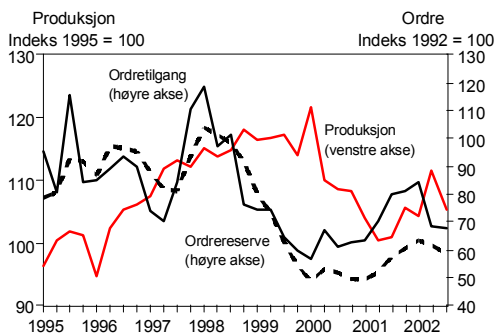
Produksjonen innenfor de tradisjonelt utekonkurrerende næringene er hittil i år 2,4 pst. lavere enn i samme periode i fjor. Det er særlig treforedling som har utviklet seg svakt, men det ser nå ut til at produksjonen har stabilisert seg på et lavere nivå. Også innenfor metaller, og kjemiske råvarer har produksjonen hittil i år falt. En videreføring av gjennomsnittet de tre siste månedene ut året gir et fall i produksjonen i de utekonkurrerende næringene fra 2001 til 2002 på i overkant av 2 pst.

Figur 11 Antatte og utførte industriinvesteringer. Mrd. 1999-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 12 Utviklingen innen anleggssektoren

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

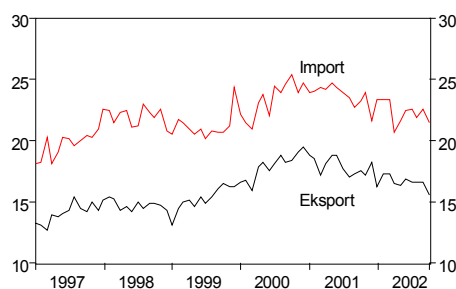
Ifølge investeringstillingen fra Statistisk sentralbyrå vil **investeringene** i industrien øke med nær 4 pst. i år, for så å falle med om lag 8 pst. neste år. Store investeringsprosjekter innen metallindustrien bidrar til dette forløpet. Investeringene innenfor elektrisitetsforsyning anslås å vokse både i år og neste år, med hhv. om lag 14 og 3 pst. Det siste halvannet året har det vært en markert nedgang i kredittveksten til bedriftene. Dette, sammen med en økning i ledige kontorlokaler, kan trekke i retning av noe lavere investeringer i fastlandsbedriftene framover.

Ifølge produksjonsindeksen for bygg og anlegg falt den samlede **produksjonen i bygge- og anleggsnæringen** sesongjustert med over 2 pst. fra 2. til 3. kvartal i år, etter en oppgang i 2. kvartal. Produksjonen innenfor bygg falt med om lag 1 pst., men ligger på et relativt høyt nivå. Anleggsproduksjonen falt sesongjustert med over 5 pst. i 3. kvartal, etter å ha økt markert i 2. kvartal. Hittil i år er den samlede produksjonen innenfor bygge- og anleggsnæringen om lag som i samme periode i fjor. **Ordretilgangen innenfor bygg og anlegg** hittil i år er nesten 2 pst. lavere enn i samme periode i fjor, men nivået er likevel fortsatt relativt høyt. Ordretilgangen innen driftsbygg falt markert, mens tilgangen innen boligbygg økte. Ordretilgangen falt svakt innenfor anlegg, etter å ha falt kraftig i 2. kvartal. De samlede **ordreresservene** falt sesongjustert med om lag 2 pst. fra 2. til 3. kvartal, men reservene er fortsatt over 2 pst. høyere enn ved utgangen av 3. kvartal i fjor.

Den sesongjusterte **igangsettingen av driftsbygg** utviklet seg svakt i 3. kvartal, og så langt i år ligger igangsettingen av driftsbygg 1,4 pst. lavere enn i samme periode i fjor. Igangsettingen av forretningsbygg har falt med nær 20 pst. hittil i år, først og fremst som følge av en markert nedgang innenfor sektorene hotell- og restaurantvirksomhet, transport og kommunikasjon, eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting og utleievirksomhet. På den annen side har igangsettingen i varehandelen så langt i år vært klart høyere enn i fjor. Innen industri og bergverk har igangsettingen falt med over 3 pst. hittil i år.

Den lave igangsettingen av forretningsbygg må ses i sammenheng med at **leieprisene** ifølge Dagens Næringslivs eiendomsindeks har utviklet seg svakt i 2002. Leieprisene for prestisjelokaler i Oslo falt med 13 pst. fra juni til desember i år. Det har vært tilsvarende nedganger også i andre segmenter. Leieprisene ligger dermed 25 pst. lavere enn toppnoteringen i første halvår 2001. I de øvrige største norske byene er den gjennomsnittlige nedgangen 7 pst.

Figur 13 Eksport og import av tradisjonelle varer. Sesongjusterte månedstall i mrd. kroner

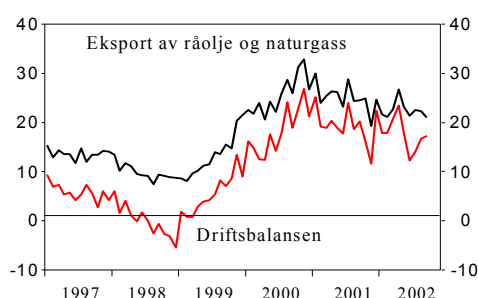
Kilde: EcoWin.

Utenriksøkonomien

Eksportvolumet av tradisjonelle varer økte med 1,2 pst. fra 2. til 3. kvartal i år. De største bidragene kommer i fra fisk, kjemiske råvarer, kjemiske og mineralske produkter og verkstedprodukter. I motsatt retning trakk raffinerte oljeprodukter. Eksportprisene falt imidlertid med 2,7 pst. i samme periode, og er i 3. kvartal 11 pst. lavere enn i samme periode året før. **Eksportverdien av tradisjonelle varer** ble redusert med 7,0 pst. sesongjustert fra september til oktober, og tremånedersveksten er negativ. Hittil i år er eksportverdien av andre varer 7,9 pst. lavere enn i samme periode i fjor.

Importvolumet falt sesongjustert fra 2. til 3. kvartal med 0,5 pst. etter en nedgang på 1,2 pst. foregående kvartal. Importprisene på andre varer har falt med 6,3 pst. i forhold til 3. kvartal 2002. **Importverdien** av tradisjonelle varer ble redusert med 4,7 pst. fra september til oktober, og både tre- og tolv månedersveksten negativ. Utviklingen i råvareprisindeksen fra The Economist viser at prisene på råvarer til industri og metallvarer har falt de

Figur 14 Driftsbalansen overfor utlandet. Månedstall i mrd. kroner

Kilde: EcoWin.

siste tre månedene sammenlignet med samme periode i fjor. Hittil i år er det er først og fremst importen av råvarer og energivarer som har bidratt til lavere importverdi, mens importen av drikkevarer og tobakk har dratt i motsatt retning.

Overskuddet på **driftsbalansen** overfor utlandet var 17,2 mrd. kroner i september, mot 20,3 mrd. kroner i september 2001. Hittil i år er overskuddet på driftsbalansen på 158,3 mrd. kroner, som er 25,0 mrd. kroner mindre enn på samme tid i fjor.

Oljemarkedet

Gjennomsnittlig **oljepris** hittil i år har vært 24,8 USD pr. fat, eller 198 kroner. Fra et nivå på nesten 30 USD pr. fat i slutten av september, falt oljeprisen med over 6 USD frem til midten av november. Deretter har prisene tatt seg noe opp igjen. Den 12. desember var oljeprisen 27,3 USD pr. fat, eller 197 kroner. Hovedforklaringene på den siste tidens prisfall er økt oljeproduksjon i OPEC landene og Iraks beslutning om å tillate våpeninspeksjon i landet. Prissikkerheten på kort sikt er i første rekke knyttet til utviklingen i konflikten i Irak. På International Petroleum Exchange i London betales det nå 24,6 USD pr. fat råolje levert i april 2003.

Tall fra International Energy Agency viser at **OPECs** (eksklusive Irak) råoljeproduksjon økte svakt i løpet av oktober. Organisasjonens produksjon lå 11,4 pst. over produksjonsmålet på 21,7 mill. fat pr. dag. Også Irak økte sin råoljeproduksjon i oktober, og total OPEC-produksjon ligger for første gang i år over nivået fra 2001.

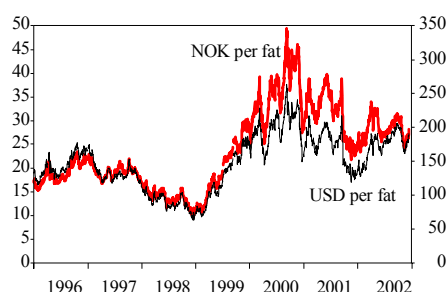
Tall fra Energy Information Administration viser at de **amerikanske råoljelagrene** var på 287,3 mill. fat ved utgangen av uke 48. Dette er 7,8 pst. under nivået for tilsvarende periode i 2001. Lagrene av raffinerte produkter ligger også godt under fjorårets nivå. De amerikanske strategiske reservene har derimot økt, noe som innebærer at totalt lager inkludert strategiske reserver er om lag uendret fra i fjor.

Ifølge Oljedirektoratet var total **petroleumsproduksjon** på norsk sokkel 22,6 mill. Sm³ o.e. i oktober, mot 21,7 mill. Sm³ o.e. i oktober i fjor.

Dersom petroleumsproduksjon i de to siste månedene i 2002 blir lik gjennomsnittlig månedsproduksjon hittil i år, vil samlet petroleumsproduksjon bli om lag 4,0 pst. lavere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2003.

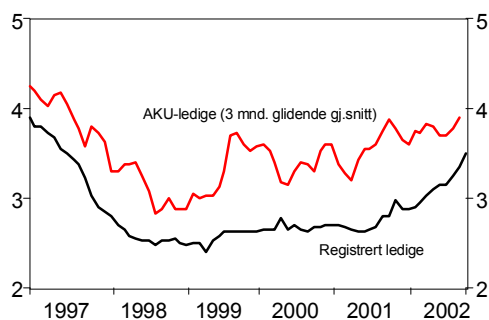
I siste investeringstelling fra SSB anslås **petroleumsinvesteringene** i år å bli 57,5 mrd. kroner, om lag uendret fra i fjor. For 2003 tyder tellingen på en betydelig volumvekst. I Nasjonalbudsjettet 2003 var anslagene for volumvekst i petroleumsinvesteringer 5,1 pst. i 2002 og 12,2 pst. i 2003.

Figur 15 Oljepris

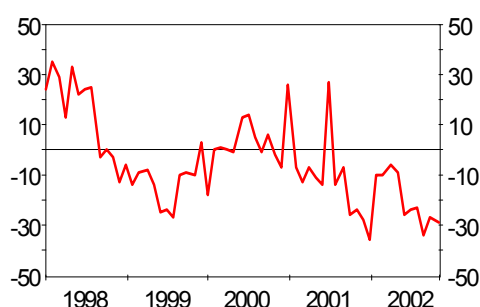
Kilde: EcoWin.

Figur 16 Arbeidsmarkedet

Kilde: Aetat og Statistisk sentralbyrå.

Figur 17 Tilgang på ledige stillinger annonsert i media.
Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Aetat.

Arbeidsmarkedet

Sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tyder på at **sysselsettingen** har vært stabil så langt i år, og er nå 10 000 høyere enn ett år tidligere. Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall var det sysselsatt 10 000 flere personer også i 1. halvår 2002 sammenliknet med 1. halvår 2001. Så langt i år har veksten i sysselsettingen kommet blant deltidsansatte. I 3. kvartal i år var det sysselsatt 20 000 flere på deltid sammenliknet med samme periode i fjor.

Arbeidsstyrken har tatt seg noe opp de siste månedene justert for normale sesongvariasjoner. Arbeidsstyrken ligger nå 13 000 personer høyere enn i tilsvarende periode i fjor. I 1. halvår lå arbeidsstyrken over 20 000 høyere enn i 1. halvår i fjor.

AKU-ledigheten har økt etter sommeren, og er nå mer i tråd med utviklingen i den registrerte ledigheten som har økt gjennom 2002. I den siste 3-månedersperioden fram til og med oktober utgjorde AKU-ledigheten 3,9 pst. av arbeidsstyrken. Dette er 0,2 prosentpoeng høyere enn i forrige tre-månedersperiode.

Den **registrerte ledigheten** har fortsatt å øke. Fra oktober til november økte ledigheten sesongjustert med 1100 personer, og antall registrerte ledige utgjør nå 3,5 pst. av arbeidsstyrken sesongjustert. Den registrerte ledigheten har totalt økt med 13 600 personer fra november i fjor til november i år.

Den registrerte ledigheten har økt innenfor flere yrkesgrupper. Sterkest økning har det vært innenfor yrker tilknyttet tjenesteytende sektorer, som for eksempel konsulentarbeid innen IT, kontor- og salgsarbeid. Etter sommeren har det også vært en viss økning i ledigheten blant industriarbeidere. Ved utgangen av november var det registrert om lag 1200 flere helt ledige industriarbeidere sammenliknet med november i fjor. Det er imidlertid en forholdsvis stor andel av de ledige som står registrert med uoppgitt/ingen yrkesbakgrunn.

I Oslo og Akershus har ledigheten økt med over 30 pst. siden november i fjor, og må ses i sammenheng med økt ledighet innen tjenesteyting. Det er imidlertid også en markert økning i de fleste andre fylkene.

Det er fortsatt en svak utvikling i **tilgangen av ledige stillinger** annonsert i media. I november ble det registrert 29 pst. færre ledige stillinger enn i samme periode i fjor.

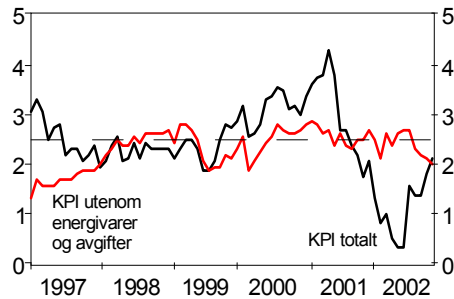
Pris og lønn

Tolv månedersveksten i **konsumprisene** var 2,1 pst. i november, mot 1,8 pst. i oktober. I november var **elektrisitetsprisene**, inkludert nettleie, 10,3 pst. høyere enn i oktober. Prisutviklingen på elektrisitet bidro betydelig til den relativt kraftige økningen i tolv månedersveksten for KPI. Videre bidro **bensinprisene** i november til å trekke opp prisveksten.

Justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) var tolv månedersveksten i konsumprisene 2,0 pst. i november, mot 2,1 pst. i oktober.

Klesprisene falt med 0,3 pst. fra oktober til november. Klesprisene bidro dermed til å trekke ned prisveksten også i november. I forhold til november i fjor var klærne 7,2 pst. billigere i år. Prisene på **audiovisuelt utstyr** har falt med 6,3 pst. det siste året. Prisveksten på **biler** falt fra 1,6 pst. i oktober til 1,3 pst. i november. Prisene på **importerte konsumvarer** i alt falt med 1,9 pst. fra november i fjor til november i år, mot et fall på 1,4 pst. i oktober.

Figur 18 Konsumpriser. Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Aetat og Statistisk sentralbyrå.

Prisveksten på beregnet og betalt **husleie** har falt markert siden toppunktet i august. Tolv månedersveksten på disse tjenestene var hhv. 4,4 og 4,2 pst. fra november i fjor. På **tjenester** hvor lønninger er den dominerende kostnadsfaktoren steg prisene med 5,3 pst. fra november i fjor til november i år, det samme som i oktober. På andre tjenester falt prisveksten fra 1,8 til 1,7 pst. Billigere sjø- og veitransport var en viktig bidragsyter til fallet i prisveksten.

Den **harmoniserte konsumprisindeksen** steg med 1,8 pst. fra november i fjor til november i år, mot en vekst på 1,3 pst. i oktober. For EØS-området var tolv månedersveksten 2,1 pst. i oktober.

I industrien var **lønnsveksten**, målt som økning i månedsfortjenesten, 5,0 pst. fra 3. kvartal i fjor til i år, mot en årsvekst på 4,9 pst. i forrige kvartal. Lønnsveksten for industrien inkluderer både arbeidere og funksjonærer. I varehandelen falt lønnsveksten fra 6,2 til 4,9 pst. fra 2. til 3. kvartal. I forretningsmessig tjenesteyting steg lønnsveksten fra 4,7 pst. i 2. kvartal til 5,7 pst. i 3. kvartal.

Disse tre gruppene utgjør om lag 75 pst. av statistikkgrunnlaget for privat sektor. I tillegg er det publisert lønnsstatistikk for samferdsel, bygge- og anlegg, kraftforsyning og olje- og gassutvinning. En sammenveid lønnsindeks antyder en lønnsvekst på 5,3 pst. fra 3. kvartal i fjor til i år.